

Нотатки з конференції/

Регіональна економічна співпраця сприятиме сталому розвитку України

Regional economic cooperation will facilitate the sustainable development of Ukraine

Налагодження ефективної взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями та регіональними організаціями економічного розвитку нині є важливим напрямом розвитку міждержавних відносин. Економіка України як ніколи потребує інвестицій, значні обсяги яких може запропонувати лише глобальний фінансовий ринок та інвестори країн-партнерів. Про необхідність активізації роботи у цій сфері йшлося під час конференції “Українська призма: співпраця України з міжнародними організаціями”, котра відбулася в Києві під егідою Регіонального представництва Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні у партнерстві з Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень.

At present, entering into effective cooperation with international financial institutions and regional organizations of economic development is an important direction on the way of international relations development. Ukraine's economy is in extreme need of investments, and solely the global financial market and investors from countries-partners can offer their large volumes. The necessity of intensifying the work in this area was discussed in the conference “Ukrainian prism: cooperation of Ukraine with international organizations”, which was held in Kyiv under the aegis of the Regional Mission of the Friedrich Ebert Foundation in Ukraine in partnership with Polissya Foundation for International and Regional Studies.

Збереження балансів у міжнародних економічних відносинах і відстоювання національних інтересів під час співпраці є справжнім мистецтвом професіоналів-віртуозів. Експерти одностайні: необхідно поглиблювати взаємодію з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та регіональними організаціями, до складу яких входить Україна. Для подолання наслідків економічної кризи та сталого економічного розвитку необхідно розвивати політику активного та конструктивного діалогу з міжнародними фінансовими організаціями (МФО). Важливою складовою має стати проведення інституційних змін та економічно-соціальних перетворень у державі, оздоровлення економіки, раціональна соціальна політика та збалансованість бюджетних видатків.

Цілком очевидно, що у співпраці з партнерами необхідно розробити чіткий та реалістичний план відновлення і сталого піднесення економіки з урахуванням пріоритетного розвитку перспективних інноваційних секторів, поступового скорочення дотацій на збиткові, малорентабельні та неконкурентоспроможні виробництва. Залучаючи зовнішні ресурси, необхідно враховувати, що значне зростання обсягів зовнішньої заборгованості загрожує економічній безпеці держави. Прозорість роботи з такими кредитами на всіх етапах – від розгляду питання до безпосе-

редньої реалізації проекту має стати нормою. Це також сприятиме прозорості владних органів та зростанню рівня ефективності державних витрат.

Зважаючи на те, що більшість країн – членів МВФ розподіляється на різні групи впливу, Україні необхідно поглиблювати співпрацю з усіма країнами-партнерами для вироблення консолідованої позиції та її підтримки при розгляді питань по суті. Очевидно, що до потенційних країн-партнерів належатимуть інші позичальники МВФ, які мають аналогічні макроекономічні передумови та потреби в отриманні кредитів. Ці країни можуть об'єднатися в окремий пул, який формуватиме спільну позицію і братиме участь у розробці пропозицій щодо реформування МВФ.

Відкриваючи дискусію, координатор проекту “Українська призма” **Геннадій Максак** зазначив, що правильно вибудована політика України щодо співпраці з міжнародними організаціями може значно посилити потенціал нашої держави у подоланні наслідків економічної кризи, спровокованої агресією Росії та безвідповідальною політикою минулої влади. При відстоюванні національних інтересів Київ може знайти повне розуміння з міжнародними фінансовими організаціями, а також зміцнити свої економічні позиції в регіоні завдяки активній діяльності в рамках регіо-

нальних економічних об'єднань.

На думку начальника відділу міжнародних фінансових інституцій департаменту міжнародних організацій Міністерства закордонних справ України **Андрія Кононенко**, Україні необхідно позиціонувати себе та реалізувати свій потенціал як суб'єкта, а не об'єкта зовнішньоекономічної політики. При цьому необхідно активно відстоювати не лише власні економічні інтереси, а й інтереси країн-партнерів. Завдяки цьому Україна може здобути статус лідера групи країн, засвідчити свою активну позицію та окреслити сферу регіональних економічних інтересів. За словами дипломата, відносини України з регіональними міжнародними організаціями впродовж останніх років були зведені фактично до мінімального рівня. Політична та економічна міжнародна блокада попереднього уряду призвели до згорання та заморожування програм міжнародної економічної співпраці як на глобальному, так і на регіональному рівнях. В останні кілька років Україна головує в Центрально-європейській ініціативі, Організації Чорноморського економічного співробітництва, Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ, але жодних вагомих здобутків у розширенні регіонального економічного співробітництва з країнами-сусідами за ці роки не було. Внаслідок цього позиція України у сфері міжна-

родних відносин слабшала. Нині необхідно вибудувати нову цілісну позицію держави у взаємовідносинах як із глобальними інституціями, так і з регіональними економічними міждержавними об'єднаннями. Потрібно відновлювати і розвивати конструктивну співпрацю з міжнародними партнерами, оскільки жодні проблеми внутрішнього розвитку не можуть бути вирішені без участі та підтримки наших іноземних партнерів.

Експерти наголошують, що кожна позиція міжнародних фінансових організацій — це не лише кошти для споживання чи розбудови інфраструктури, а насамперед інструмент для проведення секторальних соціально-економічних реформ, зокрема систем управління, інфраструктури, виробництва, якості та сертифікації. Також необхідно кардинально трансформувати систему розподілу благ у суспільстві, адже в доходах домашніх господарств України субсидії з різних бюджетних та позабюджетних джерел становлять 44%, а заробітна плата — 42%. Ця викривлена пострадянська модель розподілу суспільних благ призводить до низької продуктивності праці, натомість стимулює споживачькі та патерналістські очікування в суспільстві.

Голова координаційної ради Українського кредитно-банківського союзу **Борис Соболев** розставив деякі акценти щодо налагодження ефективної взаємодії з міжнародними організаціями та країнами-партнерами. За його словами, недоліки у відстоюванні економічних інтересів України в масштабах глобального фінансового ринку серед іншого є наслідком плинності профільних фахівців в Україні, адже за час незалежності змінилось чимало урядів. Вступивши до МВФ, групи Світового банку, ЄБРР, Україна фактично стала акціонером цих організацій. А отже, може отримувати позики на тривалий термін під відсоткову ставку 3%. Це найкращі джерела довгострокових дешевих кредитів. Наприклад, Світовий банк реалізував в Україні 49 проектів на загальну суму близько 7 млрд. доларів США. Позики на політику розвитку та реалізацію цільових інвестиційних проектів, спрямованих на вирішення секторальних проблем, дали змогу вирішити чимало питань на етапі трансформації та економічних перетворень. 22 травня 2014 року Рада директорів Світового банку схвалила позику обсягом

420 млн. доларів США для реалізації трьох проектів, також схвалено позику на суму 320 млн. доларів США для модернізації енергетичних підприємств житлово-комунальної сфери, системи надання таких послуг населенню та зменшенню витрат енергоносіїв. Якщо врахувати, що в деяких містах України на шляху від пункту генерації до кінцевого споживача втрачається до 45% теплової енергії, це дуже важливий напрям для модернізації. Україна входить до групи 20 країн світу, витрати яких на енергетичні субсидії становлять понад 5% від національного ВВП, що більше від витрат на такі важливі сфери, як оборона, освіта чи охорона здоров'я. При цьому близько 20% отримувачів таких субсидій фактично є заможними людьми, що споживають значні обсяги енергоресурсів.

“Ми перетворилися на суспільство споживацтва, але для цього можуть бути підстави лише тоді, коли є високоефективне конкурентоспроможне виробництво. Необхідно чітко розуміти: ми повинні розраховувати на власні сили, а не чекати, що хтось колись прийде до нас і щось дасть. Суспільству необхідно пояснити: перш ніж витратити певні кошти, їх спочатку необхідно заробити і лише після цього справедливо розподілити”, — зазначив Борис Соболев.

Для максимального використання потенціалу співпраці з міжнародними фінансовими установами краще необхідні спеціалізовані фахівці — економісти-міжнародники, менеджери тощо. Державні установи мають бути компетентними у сфері налагодження такої співпраці, організації та проведення переговорів, міжнародних тендерів, закупівельних процедур тощо.

Нині надзвичайно важливим є питання налагодження співпраці з Енергетичним співтовариством Південно-Східної Європи. Ця структура фактично є провідником консолідованої енергетичної політики ЄС, яка забезпечує формат безпосередньої взаємодії країн — членів ЄС та сусідніх країн-партнерів. Крім економічної безпеки, проблематика гарантування енергетичної національної безпеки є однією з найактуальніших для України на сучасному етапі її розвитку. Зусилля необхідно зосередити на модернізації енергогосподарства, зменшенні споживання обсягів імпортованих енергоносіїв, застосуванні новітніх технологій для зростання рівня енергоефективності як у комунальному господарстві,

так і в реальному секторі економіки. Зважаючи на пріоритети розвитку енергетичного сектору України та враховуючи сучасні реалії напружених відносин із Росією, необхідно налагоджувати співпрацю з Енергетичним співтовариством, залучаючи до нього країни-партнери.

Взаємодія з регіональними міжнародними організаціями, тобто економічними об'єднаннями географічно близьких одна до одної країн, є одним із пріоритетних питань. Зокрема це Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Енергетичне співтовариство, Організація чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Організація за демократію та економічний розвиток Грузія — Україна — Азербайджан — Молдова (ГУАМ). Аналізуючи загальну ситуацію, фахівці наголошували, що Україна так і не змогла максимально ефективно використати членство в регіональних організаціях.

Участь України в діяльності ГУАМ необхідно наповнити реальним змістом, вважає провідний науковий співробітник регіонального Одеського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень **Ганна Шелест**. Показовим є той факт, що останній раунд консультацій на найвищому рівні між президентами чотирьох країн відбувся у 2008 році. Для повноцінної діяльності необхідно повністю переглянути структуру та цілі ГУАМ із визначенням пріоритетних напрямів, зокрема: енергетика, транспорт, туристичний комплекс. Це означає фактичний перезапуск роботи ГУАМ з урахуванням нових геополітичних реалій. Експерти радять провести черговий саміт ГУАМ на найвищому рівні, до участі в якому запросити потенційних донорів та партнерів, створити Раду регіонів країн — членів ГУАМ для поглиблення транскордонного співробітництва, а також спеціальний Фонд розвитку ГУАМ з метою надання грантів для співпраці та кооперації між економічними суб'єктами країн-учасниць і реалізації проектів, які сприятимуть розвитку відносин між країнами-членами.

Для координації реалізації енергетичних проектів необхідно розробити і підписати Хартію енергетичної безпеки ГУАМ. На думку фахівців, цей документ може ґрунтуватися на Резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо стабільного транзиту енергоносіїв, прийнятій 17 травня 2013 року. Пілотний проект країн ГУАМ може бути ідеальним втіленням положень цієї

резолуції. Забезпечення надійного транспортування енергоносіїв на міжнародні ринки має об'єднати країни ГУАМ у клуб країн — транзитерів енергоносіїв, котрі відстоюватимуть спільні інтереси та солідарну позицію із цих питань на міжнародній арені. Загалом ГУАМ може стати аналогом Вишеградської групи з чіткими економічними, енергетичними та геополітичними орієнтирами, завдяки цьому організація набуде певного сенсу.

Головний консультант відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень **Юлія Курнишова** зазначає, що дуже позитивним сигналом для наших іноземних партнерів стала позиція нового українського уряду, який заявив про те, що буде вести чесний і відвертий діалог із суспільством, пояснюючи йому необхідність проведення соціально-економічних реформ, збалансованої та реалістичної соціальної політики, скорочення видаткової частини бюджету і збільшення доходної, тобто зменшення бюджетного дефіциту. Не варто забувати, що за час співпраці з Міжнародним валютним фондом Україна отримала позик на суму близько 19 млрд. доларів США. Це значні кошти, але динаміка співпраці з фінансовими організаціями часто залежить від міжнародної політичної кон'юнктури, що виникає в період складання кредитної угоди та рівня взаємної довіри між сторонами. Наприклад, із 2000 р. до 2007 р. та з 2011 р. до 2013 р. Україна не отримувала кредитів МВФ. При цьому фахівці міжнародних інституцій враховуватимуть потенційний ризик можливості повторення зловживань з боку представників країни-позичальника або невиконання нею взятих на себе зобов'язань. Отже, важливою складовою партнерства є чесність, прозорість, надійність країни-позичальника. Транспарентність у цій сфері — запорука взаємної довіри, тому необхідно запровадити систему звітності за використання позичених у міжнародних фінансових організацій під гарантії держави коштів перед українським суспільством.

Зважаючи на те, що МВФ є організацією, рішення якої часто ухвалюються на основі досвіду співпраці з конкретною країною з використанням неформальних практик, “кредитна історія” або репутація є надзвичайно важливою складовою успішного співробітництва на такому високому рівні. При цьому країни-члени МВФ, котрі

мають в організації значні квоти, захищені у збереженні платоспроможності країни-позичальника, її розвитку та сталому економічному зростанні.

У площині співпраці з Європейським банком реконструкції та розвитку Україна має чималий досвід, завдяки цьому обсяг коштів, які ЄБРР інвестує в економіку України, поступово зростає. Це свідчить про збільшення інвестиційної привабливості нашої країни та прагнення ЄС сприяти економічному розвитку України. Як зазначив під час конференції старший консультант сектору зовнішньоекономічних відносин відділу зовнішньоекономічної політики Національного інституту стратегічних досліджень **Іван Ус**, специфіка співпраці з ЄБРР полягає в тому, що основними партнерами банку є не держава чи великі корпорації, а здебільшого приватний сектор. Саме тому українські підприємці, які запропонують на розгляд експертів ЄБРР конкурентоспроможні й обґрунтовані кредитні проекти, цілком можуть розраховувати на отримання зовнішнього фінансування на вигідних умовах. При цьому необхідно дотримуватися найвищих європейських стандартів при підготовці такого проекту та навіть не намагатися ввести в оману іноземних партнерів, адже це назавжди закриває доступ до такого джерела.

Роль держави полягає в сприянні відкриття в Україні регіональних представництв ЄБРР. Нещодавно було відкрито офіс директора ЄБРР по Східній Європі та Кавказу в Києві, ухвалено рішення про відкриття офісу ЄБРР у Львові. Завдяки цьому представники вітчизняного малого та середнього бізнесу матимуть змогу безпосередньо налагоджувати співпрацю з європейським банком, який є одним із найнадійніших джерел отримання кредитних ресурсів. Також прийнято рішення про надання дозволу Європейському банку реконструкції та розвитку щодо кредитування українських підприємців у національній валюті. Це революційне рішення, яке свідчить про безпрецедентну рішучість України налагодити ефективну взаємодію з такими організаціями. Завдяки цьому позичальники, котрі отримуватимуть кредити ЄБРР, фактично не матимуть валютних ризиків на час користування кредитом. Такий підхід стимулюватиме попит на українську гривню як в Україні, так і за її межами.

Як зазначив доцент кафедри фінансів Чернігівського національного

технологічного університету **Юрій Вдовенко**, загально визнаним фактом є те, що Європейський інвестиційний банк є одним із найбільших кредиторів континенту, одним із найгнучкіших та найдешевших джерел фінансування. Проте досі діяльність цієї інституції на теренах нашої держави є вельми обмеженою. Маючи на меті сталі економічне зростання та модернізацію, Україні необхідно розширювати залучення європейських інвестиційних потоків, працюючи як безпосередньо з приватними інвесторами, так і з великими європейськими фінансовими інституціями.

Повільно триває адаптація вітчизняних виробників до нормативів міжнародних організацій. Старший науковий співробітник Інституту економічних досліджень і політичних консультацій **Світлана Галько** вважає, що українські бізнесмени та підприємці недостатньо обізнані з тими інструментами захисту, котрі надає Світова організація торгівлі (СОТ), членом якої Україна є з квітня 2008 року. Нині цими питаннями активно опікується департамент співробітництва з СОТ та з питань торговельного захисту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, проте інформаційна складова даного питання досі не заповнена належним чином.

Для іноземних партнерів надзвичайно важливим параметром є відкритість і передбачуваність торговельної політики України. Інформуючи партнерів по СОТ про зміни власного законодавства, наша країна здійснює процедуру нотифікації, забезпечуючи виконання зобов'язань перед СОТ у сфері прозорості торговельної політики. При цьому державні органи влади та підприємці не завжди обізнані з тим, що можуть отримувати через СОТ інформацію про торговельну політику інших країн, їхні стандарти, митні процедури тощо. У цьому контексті експерти наголошують: великим, середнім і навіть малим підприємствам необхідно мати співробітників зі знаннями кількох європейських мов. Такі фахівці безпосередньо працюватимуть над проблематикою міжнародних стандартів та управління якістю, розширенням ареалу реалізації продукції на експорт у держави — члени СОТ. Тобто надзвичайно важливими складовими виходу вітчизняних виробників на міжнародні ринки зі своєю продукцією є залучення висококваліфікова-

них фахівців у цій сфері та високий рівень обізнаності менеджерів підприємств про потенціал використання інструментарію Світової організації торгівлі.

Крім членства в західних міжнародних організаціях, Україна також входить до кількох пострадянських регіональних об'єднань держав, зокрема Співдружності незалежних держав (СНД). Аналізуючи статус України в цьому об'єднанні, заступник директора Інституту української політики **Максим Бугрій** наголосив, що Україна є одним зі співзасновників СНД, але не ратифікувала її статут. Тобто статус має певні ознаки невизначеності. При цьому вплив СНД за межами країн-учасниць є мінімальним, оскільки цю співдружність за її історичними, економічними та правовими критеріями за кордоном сприймають як регіональне пострадянське утворення. Економічне значення СНД також є здебільшого формальним, ніж реальним, а місія фактично не визначена.

Після створення Митного союзу та Євразійського економічного союзу статус СНД дедалі більше нівелюється. Дієвих механізмів захисту вітчизняних економічних інтересів, вирішення конфліктних ситуацій чи гарантування безпеки за допомогою СНД фактично немає. Мало того, один член СНД може вести загарбницьку війну проти іншого її члена, тоді як решта країн цього об'єднання, щоб не розгнівати агресора, воліє за краще не втручатися в конфлікт, роблячи вигляд, що їх це не стосується. Проте є деякі позитивні результати участі в такому об'єднанні, зокрема – угоди про взаємне визнання дипломів про здобуття вищої освіти, визнання трудового стажу при нарахування пенсій тощо.

Загалом доцільність членства України в СНД є дискусійним питанням, але, зважаючи на очевидні ознаки формальності цього міждержавного утворення, а також на підписання Україною політичної та економічної частин Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, доцільність подальшого перебування України у складі СНД має бути розглянута найближчим часом, вважають експерти. При цьому необхідно розробляти нові механізми взаємовигідної рівноправної економічної співпраці з країнами пострадянського простору.

Співпраця між країнами Органі-

зації Чорноморського економічного співробітництва нині перебуває в напівзамороженому стані, зазначила провідний науковий співробітник Одеського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень **Марина Воронюк**. Упродовж 12 років існування ОЧЕС було реалізовано чимало проектів, але це об'єднання так і не стало дієвим механізмом регіональної економічної, політичної та безпекової співпраці. В останні роки дедалі гостріше проявляються конфлікти інтересів країн-учасниць цієї організації. Нині деякі країни – учасниці ОЧЕС фактично перебувають у стані збройних конфліктів між собою, а між деякими з них немає навіть дипломатичних відносин. Не можна заперечити того, що в цієї організації є значний потенціал для налагодження міжнародного співробітництва у різних сферах, але економіка стає заручницею політики. Пріоритетними напрямками розвитку співпраці в рамках ОЧЕС, за словами науковця, є створення зон вільної торгівлі якщо не з усіма державами-учасницями, то хоча б на двосторонньому рівні, а також розвиток енергетичної сфери, транскордонних транспортних коридорів, туризму, зокрема створення спільних туристичних зон. 19 червня відбулося 30-е засідання Ради міністрів закордонних справ країн ОЧЕС, під час якого представник України Андрій Веселовський окреслив коло нагальних проблем налагодження економічної взаємодії між країнами в рамках цієї організації.

Україна у 2014 році головує в Енергетичному співтоваристві Південно-Східної Європи. Фактично це є моніторингово-статистична інституція, утворена Європейським Союзом для контролю процедури імплементації енергетичного законодавства ЄС у країнах-партнерах. При цьому країни-партнери за допомогою участі в радах і технічних групах організації мають змогу брати участь у розробці законодавчих ініціатив Європейського Союзу і навіть впливати на їхній розгляд Європейською Комісією та подальшого затвердження у вигляді законодавчих актів Європейським Парламентом. Директор Центру глобалістики “Стратегія XXI” **Андрій Чубик** зазначає, що восени цього року в Києві має відбутися щорічне засідання у форматі ради міністрів країн – учасниць організації, під час якого розглядатимуть

питання її реформування. На 2016 рік заплановано оновлення Енергетичного співтовариства, адже від часу його створення відбулося суттєве розширення формату і зростання ролі та впливу організації в ЄС. Це прекрасна нагода для країн-партнерів розробити пропозиції для участі у формуванні нової енергетичної політики Європейського Союзу. Україні необхідно найактивніше долучитися до розробки рекомендацій для нового статусу Енергетичного співтовариства, започаткувати активний діалог із партнерськими організаціями і досягнути прийняття у 2016 році максимально сприятливих для України умов взаємодії з ЄС в енергетичному секторі. Оскільки Україна є одним із ключових магістральних шляхів для транспортування енергоносіїв із Росії до Європи, необхідно відстоювати також національні інтереси у цій сфері.

Підбиваючи підсумки конференції, директор Регіонального представництва Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні **Штефан Мойзер** зазначив, що фонд і надалі сприятиме вивченню проблем співпраці України з міжнародними організаціями, зокрема у чорноморському регіоні, оскільки в Європі загалом є консолідована позиція щодо перспективності його економічного розвитку. Залучаючи кредити в міжнародних фінансових організаціях, уряду необхідно повідомляти суспільству та кредиторам про те, як використовуються залучені кошти, тобто створити механізм громадського контролю за урядовими витратами. Це допоможе вирішити чимало макроекономічних і структурних проблем, наголосив директор представництва. Що ж до співпраці з СНД та Євразійським економічним союзом, то насамперед необхідно зрозуміти, які кінцеві цілі мають ці організації, і як їх реалізація може вплинути на Україну в довгостроковій перспективі. Регіональне представництво Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні й надалі сприятиме практичній реалізації важливих нових проектів, зокрема щодо розвитку інфраструктури регіонів, залучення іноземних інвестицій, розвитку фінансового сектору.

Роман Підвисоцький,

Roman Pidvysotskyi,

“Вісник Національного банку України”.

“Herald of the National bank of Ukraine.”